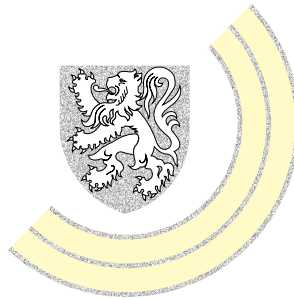

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 1998-1999

17 maart 1999

HANDELINGEN

COMMISSIEVERGADERING

COMMISSIE VOOR LEEFMILIEU EN NATUURBEHOUD

Vraag om uitleg van de heer Lieven Dehandschutter tot de heer Luc Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over de ondergrondse constructies uit de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek

Vraag om uitleg van de heer Ward Beysen tot de heer Luc Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over het vergunningsbeleid van de Commissie Monumenten en Landschappen versus het afbraakbeleid van de Vlaamse regering ten aanzien van illegaal opgetrokken bouwsels

Commissie voor Leefmilieu en Natuurbehoud

Woensdag 17 maart 1999

VOORZITTER : De heer Dirk Van Mechelen

– *De vraag om uitleg wordt gehouden om 13.05 uur.*

Vraag om uitleg van de heer Lieven Dehandschutter tot de heer Luc Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over de ondergrondse constructies uit de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek

De voorzitter : Aan de orde is de vraag om uitleg van de heer Dehandschutter tot de heer Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over de ondergrondse constructies uit de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek.

De heer Dehandschutter heeft het woord.

De heer Lieven Dehandschutter : Mijnheer de voorzitter, mijnheer de minister, collega's, er bestaat onmiskenbaar een nieuwe belangstelling voor de Eerste Wereldoorlog, niet alleen in Vlaanderen, maar in heel Europa. Om verschillende redenen kunnen we daar enkel gelukkig mee zijn. Uiteraard heeft de herdenking van de tachtigste verjaardag van de wapenstilstand van 1918 daar vorig jaar in belangrijke mate toe bijgedragen. Het is goed dat op die manier een deel van ons collectief geheugen in stand wordt gehouden en versterkt, dat we daar lessen uit trekken en dat dit gegeven als uitgangspunt wordt gebruikt voor vredesopvoeding.

Ik stel ook met genoegen vast dat de laatste tijd op verschillende niveaus in Vlaanderen heel wat inspanningen werden geleverd om de materiële herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog in Vlaanderen in stand te houden en te renoveren. De Vlaamse Gemeenschap erkende het IJzermonument in Diksmuide als memoriaal van de Vlaamse ontvoogding. Bovendien werd met de niet onbelangrijke inbreng van Vlaams en Europees geld en de inspanningen van de stad Ieper en de provincie

West-Vlaanderen het herinneringsmuseum over de oorlog 1914-1918 in de Lakenhallen van Ieper volledig herdacht. Het museum onderging een volledige gedaanteverwisseling en kreeg een nieuwe naam, namelijk 'In Flanders Fields'. Dat gebeurde met een overweldigende publieke belangstelling. Het vroegere museum had ongeveer 50.000 tot 60.000 bezoekers per jaar. Als ik me niet vergis, waren er in 1998, hoewel het museum de eerste maanden van het jaar gesloten was, meer dan 160.000 bezoekers.

Er gebeuren niet alleen grote dingen, maar ook kleinschaligere ingrepen, onder meer de renovatie van de kazematten en de bunkers in de dijk van het kanaal IJzer-Ieper, waar John McCrae in mei 1915 het gedicht 'In Flanders Fields' schreef, en van de renovatie van de dodengang in Diksmuide.

Ik wil vandaag echter de aandacht vragen voor een onzichtbaar patrimonium uit de Eerste Wereldoorlog dat we in Vlaanderen herbergen. Het gaat vooral om de ondergrondse constructies die vanaf 1915 en later door de zogenaamde 'tunnelling companies' van Britse maar ook Duitse eenheden werden aangelegd om elkaars stellingen te ondergraven. Het gaat niet enkel om het ondergraven van elkaar stellingen. Men heeft ook ondergrondse schuilplaatsen, ziekenboegen, commandoposten en slaapzalen aangelegd die via een ingenieus en complex netwerk van gangen, smalspoorverbindingen en schachten met elkaar waren verbonden.

Uit de informatie waarover ik beschik, blijkt dat de vorige minister bevoegd voor monumenten en landschappen, de heer Sauwens, begin 1994 een aantal relictten uit de Eerste Wereldoorlog heeft laten beschermen, waaronder twee van die zogenaamde ondergrondse constructies, die op het grondgebied van de gemeente Zonnebeke liggen. De tweede site, de zogenaamde Church Redoubt, was nooit permanent publiek toegankelijk, maar was alleen te bezichtigen bij speciale gelegenheden.

Dehandschutter

den, zoals de Open Monumentendag. Voor heel wat Vlamingen en ook Engelsen, Schotten, Welshmen en Ieren die de Ypres Salient bezochten, was de Bremen Redoubt een fel gegeerde en geapprecieerde site. Dit blijkt ook uit de toeristische literatuur. De site was evenwel aan fel verval onderhevig. Op instructie van Monumenten en Landschappen moest de gemeente Zonnebeke in januari 1998 de site sluiten.

Ik vraag de aandacht van de minister voor dit ondergronds patrimonium. Werden al beleidsmatige inspanningen geleverd om het te inventariseren, in de mate van het mogelijke te vrijwaren voor de toekomst en toegankelijk te maken voor het publiek ? Hier is immers een onmiskenbaar toeristisch en cultuurhistorisch aspect aan verbonden.

In welke mate werden deze constructies reeds geïnventariseerd, beschreven en bestudeerd door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium en/of andere instanties ? Bestaat er enige regelgeving, of wordt deze voorbereid, over het betreden van dergelijke constructies ? Ik verneem uit de Westhoek dat er regelmatig verzakkingen zijn die het leven en de veiligheid van mensen in gevaar brengen. Deze constructies zijn vaak onbekend, vertonen sporen van verval en kunnen dus ook gevaarlijk zijn.

Wie betreedt deze tunnels, wat wordt erin gedaan, wat wordt eruit meegenomen en naar waar verdwijnt dit ? Dit alles is me erg onduidelijk. De stad Ieper heeft enige maatregelen genomen, maar het is me niet duidelijk of dit louter op vrijwilligheid is gestoeld, dan wel of het betreden van deze ondergrondse constructies aan een soort meldingsplicht onderhevig wordt gemaakt. Vorig jaar heeft men aan de industriezone in Boezinge een constructie gedeeltelijk blootgelegd. Momenteel legt men tegenover de grote begraafplaats Tyne Cot Cemetery een constructie bloot. Dit gebeurt zonder veel begeleiding of zonder dat men zich aan bepaalde regels wil houden.

Zijn er procedures lopend voor de bescherming van andere constructies ? Zijn er voor Bremen Redoubt maatregelen genomen om het complex te renoveren ? Ik heb deze vraag op 27 januari op papier gezet. Intussen heb ik vernomen dat de administratie Monumenten en Landschappen en de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen deskundigenrapporten hebben besproken over de stabiliteit van de constructie en de toestand van het houtwerk, dat zeer zwaar is aangetast

door houtzwam en andere aandoeningen. De Koninklijke Commissie zou hebben geadviseerd om Bremen Redoubt te declasseren. De constructie zou dan met nieuwe materialen worden gereconstrueerd, ofwel ter plaatse, ofwel in het museum van Zonnebeke. Is dit juist ?

Heeft de minister nog andere initiatieven genomen om, eventueel in samenwerking met de provincie, de gemeentelijke overheden of particuliere instanties, ondergrondse constructies in stand te houden, te restaureren en indien mogelijk open te stellen voor het publiek ?

Mijnheer de minister, begrijp me niet verkeerd. Het is niet mijn bedoeling u te vragen om alles te klasseren. Dit is niet mogelijk en ook niet wenselijk. We moeten deze constructies wel inventariseren en een regelgeving uitwerken voor het betreden ervan. Een aantal ervan moeten we beschermen, reconstrueren, in situ of elders, en toegankelijk maken voor het publiek.

De voorzitter : Minister Martens heeft het woord.

Minister Luc Martens : Mijnheer de voorzitter, geachte collega's, het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium heeft negen van dergelijke constructies onderzocht tussen 1989 en 1998. Eenmaal dook de ingang tot een dug-out op toen het IAP een middeleeuws klooster opgroef in Zonnebeke. De andere keren werd het IAP door de Diggers, de stad Ieper of de gemeente Zonnebeke verzocht ter plaatse opmetingen te verrichten. Tussen 1987 en 1990 werd op Passendaals grondgebied nog drie maal de vondst gesignaleerd van de ingang tot een ondergrondse schuilplaats.

Een volledige inventaris van deze constructies is op heden niet voorhanden en is vermoedelijk ook niet realiseerbaar. De archiefstudie van de heer Deseyne en de heer Bostijns bracht al wat klaarheid. De licentiaatsverhandeling van de heer Bostijns aan de KU Leuven heet 'De vergeten oorlog onder de Salient. Bijdrage tot de geschiedenis van de Tunneling Companies in Vlaanderen 1915-18'. De Promotor was professor Van Ermen. De heer Deseyne schreef een kleine studie met als titel 'Dugouts. Het werk van de tunneling companies na de slag bij Passendale'. Dit gebeurde naar aanleiding van een vondst van een ondergrondse schuilplaats naast de kerk van Zonnebeke in 1989.

De dug-outs waarvan de aanleg niet is neergeschreven in de verschillende militaire archieven, kunnen uiteraard via dit archiefonderzoek niet worden teruggevonden. Men is per toeval op een

Martens

aantal van deze constructies gestoten. Ook de dug-outs, die door de Duitsers zijn aangelegd, werden nooit in dit bestek opgenomen. Er worden op dit ogenblik geen middelen vrijgemaakt om het gebied systematisch uit te kammen. Tot op heden heeft men er dan ook totaal geen idee van over hoeveel ondergrondse schuilplaatsen het nu eigenlijk gaat.

Na WO I heeft men zeer lang gedebatteerd over wat er met het gebied moest gebeuren. De vraag was of men alles als een monument moest bewaren dan wel of de hele streek opnieuw moest worden opgebouwd. Men heeft voor de tweede oplossing geopteerd. Dit is krachtig en snel gebeurd zonder veel zorg te besteden aan inventarisering.

Het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium heeft een aantal dug-outs geïnventariseerd. Bij de kerk van Zonnebeke is er een gang van 32 meter met vier zijruimtes, drie toegangstrappen en twee ingestorte verbindingsgangen. In de Hollebekestraat in Wijtschate heeft men een slaappleats voor geallieerden gevonden. De gang is minstens 50 meter lang en bestaat uit minstens 3 toegangstrappen en een verbindingsgang ter hoogte van één trap. In de Pilkemstraat in Bikschote is er een slaappleats en officierskwartier van de geallieerden. Het gaat om een elf meter lange gang met vermoedelijk twee toegangstrappen. In de Noord- en Zuidwallandstraat in Merkem bevindt zich een Duitse slaappleats en ziekenboeg. De gang is 20 meter lang en heeft twee toegangstrappen. In de Roeselarestreet in Poelkapelle heeft men een slaappleats en voorraadruimtes van de geallieerden aangetroffen. Het grondplan bestaat uit een T-vormige constructie met twee toegangstrappen en vier voorraadkamers. Een toegangstrap sluit aan op een loopgracht.

Dan is er in de Mandestraat in Wijtschate een slaappleats en officierskwartier van de geallieerden. Het gaat om een lange gang van 7,5 meter, met een verbindingsgang, een geknikte toegangstrap en een betegelde zijruimte die als officierskwartier wordt geïnterpreteerd. Vervolgens is er in Boezinge in de Kleine Poezelstraat een slaappleats van de geallieerden. Enkel een toegangstrap en een luchtkoker zijn herkenbaar. De ondergrondse constructie is ingestort. Langs de luchtkoker loopt een spoorweg en op de toegangstrap sluit een loopgracht aan. Op het industrieterrein van Boezinge is er sprake van een slaappleats van de geallieerden, met als grondplan een T-vormige constructie met veel toegangstrappen die aansluiten op dezelfde loopgracht. Op een lange gang van 21,5 meter slui-

ten vier zijruimten aan. Er zou ook nog een 27,5 meter lange gang zijn met vijf zijruimten. Ten slotte is er de Ieperstraat in Zonnebeke. U verwees er reeds naar : de Bremen Redoubt. Het is een slaappleats en officierskwartier van geallieerden. Het grondplan is een dubbele T-vormige constructie met een luchtkoker en één toegangstrap. De gangen zijn respectievelijk 9, 5, 8 en 13 meter lang. Deze dug-out werd reeds gesignaleerd in 1983, maar werd nu pas ingetekend en gefotografeerd door het IAP.

Ik kom tot het beschermingsbeleid met betrekking tot het patrimonium van deze plaatsen. Enkel de Bremen Redoubt en de dug-out bij de kerk van Zonnebeke zijn als monument beschermd. De andere zijn opgenomen in het repertorium. Andere beschermingsprocedures zijn niet aan de gang, maar kunnen wel worden opgestart. Wellicht moet hier toch enige doordachtheid en selectiviteit aan de dag worden gelegd. Op 23 januari 1998 werd na overleg met de gemeenten en de afdeling Monumenten en Landschappen, de Bremen Redoubt gesloten voor het publiek, omwille van de slechte toestand waarin dit monument zich bevond. Na heel wat overleg heeft men afgesproken om van dit monument een gedetailleerd grondplan en verschillende dwarsdoorsneden vast te leggen en ook een fotoreportage te maken. Dit is ondertussen uitgevoerd. Er is ook een videofilm gemaakt. Al dit materiaal zal dienen voor een reconstructie van een nieuwe opstelling in het streekmuseum van Zonnebeke.

Ondertussen werd ook een procedure tot declassering van het monument opgestart. Terzake neem ik daarnet dat die ondergrondse constructie totaal was aangetast door zwammen en niet meer te redden was. Vandaar dat advies tot declassering. Het advies terzake van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen was positief. Er mag dus inderdaad worden gedeclasseerd. De afdeling zal onderzoeken of elders nog representatieve ondergrondse schuilkelders in aanmerking zouden kunnen komen voor bescherming. Zo niet zou men kunnen overwegen om een dergelijke ondergrondse schuilkelder in een museum na te bouwen.

Maatregelen om andere ondergrondse constructies te valoriseren, werden tot op heden niet genomen. Als ondergrondse, met hout beklede constructies worden drooggelegd, dient men een ingrijpende en dure behandeling uit te voeren om de degradatie van het hout door zwammen te voorkomen en de veiligheid van de bezoekers te garanderen. Tot nu toe ontbreekt elke studie op basis waarvan men de

Martens

financiële implicaties van de openstelling van een dug-out kan inschatten. Er is trouwens een consensus gegroeid om deze relictten niet meer als monumenten te beschermen, maar ze veeleer als archeologica te behandelen. Dat betekent dat ze na eventueel onderzoek opnieuw onder water kunnen worden geplaatst en bewaard blijven. Vooral de dug-outs die in de klei werden uitgegraven, kunnen zich nog enige tijd handhaven. De dug-outs in zandgrond zijn reeds lang ingestort.

Om voor dit specifiek bodemarchief een effectief beheer op te zetten, werd recent voor de regio Ieper een overeenkomst uitgewerkt tussen het IAP en de stad Ieper. De stad wordt immers regelmatig geconfronteerd met instortingsgevaar bij bouwwerken en wil terzake een preventief beleid voeren door dit ondergronds oorlogspatrimonium te inventariseren en te bekijken hoe daar in de toekomst mee kan worden omgegaan.

De voorzitter : De heer Dehandschutter heeft het woord.

De heer Lieven Dehandschutter : Mijnheer de voorzitter, ik dank de minister voor zijn antwoord. Maar ik wil er ook op aandringen dat we zeer dringend lessen zouden trekken uit wat er is gebeurd met de Bremen Redoubt. Mocht ik een demagoog zijn, dan had ik veel heisa kunnen teweegbrengen over wat met de Bremen Redoubt is gebeurd en zal gebeuren, en mijn pijlen kunnen richten op de minister. Ik ben er intellectueel van overtuigd dat omwille van de stabiliteitsproblemen en de aantasting van het hout het voorstel tot declassering technisch en intellectueel de enig mogelijke keuze is.

We moeten hier lessen uit trekken. Er moet een versterkte inspanning worden geleverd voor een degelijke inventarisatie. Officieel zijn er negen locaties, terwijl in realiteit de hele streek werd ondergraven. Amateur-archeologen kwamen al aan enkele tientallen plaatsen waar dug-outs tijdelijk werden blootgelegd.

De bevoegde Vlaamse instanties moeten contact opnemen met de Royal Engineers en de Public Record Office in Groot-Brittannië. Zij brachten de hele oorlog in kaart, en men kan die informatie raadplegen voor de vervollediging van de inventarisatie.

Bescherming is momenteel de beste strategie. De behandeling als archeologica verdient de voorkeur. Ik wil wel aandringen op een duidelijke regelge-

ving. Het model van Ieper kan als voorbeeld dienen voor de omliggende gemeenten, die met dezelfde problematiek worden geconfronteerd. De amateur-archeologen nemen nu veel initiatieven waarop we geen enkel zicht hebben. Vanuit historisch oogpunt is dat jammer, en vanuit veiligheidsoogpunt is dat riskant. De tunnels werden wel geïnventariseerd tijdens de oorlog, maar de achtergebleven voorwerpen kunnen waardevol en/of gevaarlijk zijn. Ik verwacht daarvoor meer aandacht van de overheid.

De voorzitter : Het incident is gesloten.

Vraag om uitleg van de heer Ward Beysen tot de heer Luc Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over het vergunningsbeleid van de Commissie voor Monumenten en Landschappen versus het afbraakbeleid van de Vlaamse regering ten aanzien van illegaal opgetrokken bouwsels

De voorzitter : Aan de orde is de vraag om uitleg van de heer Beysen tot de heer Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, over het vergunningsbeleid van de Commissie voor Monumenten en Landschappen versus het afbraakbeleid van de Vlaamse regering ten aanzien van illegaal opgetrokken bouwsels.

De heer Beysen heeft het woord.

De heer Ward Beysen : Mijnheer de minister, de voorgeschiedenis van mijn vraag situeert zich in oktober 1998, toen ik u interpelleerde u over de tribuneconstructie in de Antwerpse Bourlaschouwborg. U antwoordde dat de metalen zittribune in de Bourla binnen de drie weken zou worden verwijderd. De parterre zou worden hersteld in zijn oorspronkelijke staat. Ik vond dat een logische en correcte beslissing aangezien het Bourlagebouw in zijn geheel als monument werd geklasseerd.

Rond datzelfde tijdstip hebt u het monumentendecreet van 3 maart 1976 aangepast. 'Met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en decoratieve elementen.' Vanaf nu bestaat er een rechtsgrond voor uw beslissing, die ongetwijfeld werd genomen op basis van het ontwerp van decreet houdende diverse bepalingen naar aanleiding van de begrotingscontrole 1998.

Beysen

Ik dacht dat daarmee de kous af zou zijn, en dat de aanpassing van het decreet aangaf dat de directie van de Bourlaschouwburg in overtreding was gegaan met het verwijderen van enkele rijen stoelen op de parterre. Bovendien impliceert de beslissing dat paal en perk zou worden gesteld aan het onvoorstelbaar slordig omspringen met de monumentenbescherming in onze regio.

So far, so good, zou ik in goed Nederlands kunnen zeggen. Helaas, enkele weken na mijn interpellatie bleek dat de Commissie voor Monumenten en Landschappen vergunningen aflevert voor al dan niet tijdelijke constructies in beschermde monumenten en gebouwen. Ik heb het daar moeilijk mee, omdat ik de link leg met het Vlaams afbraakbeleid. Waar is de logica als men dit beleid plaatst tegenover het optrekken van wansmakelijke constructies in geklasseerde monumenten en gebouwen?

Ik hoop dat de minister mijn vraag even duidelijk beantwoordt als op 15 oktober 1998. Kunt u aan de hand van de nu geldende decretale bepalingen verantwoorden dat vergunningen worden toegekend voor constructies die de uitrusting en de decoratieve elementen van monumenten schaden? Ik wacht met spanning het antwoord van de minister af. Ik hoop dat we een punt kunnen zetten achter een periode die nooit had mogen beginnen.

De voorzitter : Minister Martens heeft het woord.

Minister Luc Martens : Na overleg met de provinciale diensten werd een vergunning uitgereikt, die enkel geldt voor de duur van het lopende seizoen 1998-1999. Bij afbraak was hun programmatie immers in het gedrang gekomen. De vergunning heeft dus een voorlopig karakter.

Het staat onbetwistbaar vast dat, voor het volgende seizoen een aanvang neemt, het Toneelhuis een voorstel moet formuleren om de zaal op een aanvaardbare wijze – in overeenstemming met de architecturale eigenschappen en waarde van het gebouw – te gebruiken.

Omdat het om een uitzonderingsmaatregel gaat, is het dus niet mijn bedoeling om een tweede vergunning af te leveren voor de bestaande zittribune. Dat is duidelijk. Op dit ogenblik bevinden we ons in een overgangssituatie tussen de oude en de nieuwe toestand.

De voorzitter : De heer Beysen heeft het woord.

De heer Ward Beysen : Het antwoord van de minister is duidelijk. De toestand zou nog duidelijker zijn als die vergunning meteen werd ingetrokken. De toestand is nu toch wel eigenaardig. Als de schouwburg wordt verhuurd voor de organisatie van een activiteit, wordt de zittribune afgebroken en de dag nadien heropgebouwd. Ik stel me vragen over de kostprijs van dat alles, al is dat een zaak van het Toneelhuis.

Dit is echter toch niet bevorderlijk om het interieur in zijn oorspronkelijke staat te bewaren? Die tribune is zo gebouwd dat de zetels op de voorste rijen grotendeels blijven staan. Ik vrees alleen dat er aan het einde van het seizoen onmiskenbare beschadiging zal zijn. Ik had eigenlijk gehoopt dat men op basis van de decretale bepalingen had gezegd dat de vergunning wel werd afgeleverd, maar dat ondertussen een decreetwijziging is doorgevoerd waardoor de vergunning niet meer geldt.

De voorwaarde was dat de zaal op een aanvaardbare wijze in overeenstemming met de architecturale waarde van het interieur zou worden ingericht. Ik hoop in elk geval dat het de laatste keer is dat er zo een gedrocht in de schouwburg wordt geplaatst. Het komt het bouwwerk helemaal niet ten goede en stuit bovendien heel wat mensen tegen de borst. Zoiets kan niet in een beschermd monument.

Minister Luc Martens : Ik neem nota van uw opmerkingen. Ik zal de aandacht van mijn diensten in Antwerpen op dat probleem vestigen.

De voorzitter : Het incident is gesloten.

– *Het incident wordt gesloten om 13.38 uur.*